

Motion till riksdagen 2018/19:2037

av **Christer Nylander m.fl. (L)**

En liberal kulturpolitik

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att målen för kulturpolitiken bör vara frihet, mångfald och kvalitet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en bred utredning om att bredda kulturens finansiering och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ökat engagemang i det internationella kultursamarbetet och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stöd till kulturen ska vara kvalitetsdrivande och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om principer för stöd till folkbildningen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ökad trygghet på biblioteken och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över skyddet för medier och journalister och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna olika museers särart och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skydda det gemensamma kulturarvet i världen och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett särskilt konstnärligt nationellt uppdrag och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en bred utredning om framtidens filmpolitik och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om formerna för kultursamverkansmodellen och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Liberal kulturpolitik syftar till människors förståelse och utveckling. Tanken att se människan för vad hon är och kan bli – inte bara var hon kommer ifrån – är en central skillnad mellan liberaler å ena sidan och populisterna, socialkonservativa och identitetsvänster å den andra. Medan andra strävar efter att den enskilda människan ska stanna med sin grupp välkomnar liberaler att individen utmanar gruppen.

Kulturen är intellektets infrastruktur. Den ger människor verktyg att förstå, ifrågasätta, påverka och se på samhället ur nya perspektiv. När människor utövar eller tar del av kultur föds inspiration, kreativitet och nya idéer. Kultur kan öka människors nyfikenhet också på sådant man inte tidigare visste man var intresserad av eller ens visste fanns. Kulturpolitiken ska sträva efter att människor lär sig mer om sig själva, sin personlighet, sin förmåga, sina fördomar, sitt sammanhang, sitt samhälle, sin samtid och sin framtid. I mötet med kvalitetskultur växer man som människa.

Mål för kulturpolitiken

Målen för kulturpolitiken bör utgå från frihet, mångfald och kvalitet. Genom att renodla dessa som mål täcks många av dagens mål och verktyg för att nå dem också in.

Frihet

För Liberalerna är kulturens frihet helt central. Ett öppet samhälle behöver litteratur, konst och andra kulturella uttryck som provocerar och utmanar. I land efter land i vår närhet har vi sett hur auktoritära makthavare monterar ner det öppna samhällets strukturer, och bland det första de har gett sig på har varit kultur som de på olika sätt har funnit misshaglig.

Även i Sverige hörs rop på att misshaglig kultur ska tystas. Andra vill göra kulturen till verktyg för att främja ett hållbart samhälle, jämställdhet och integration – mål som vi i Liberalerna i och för sig delar, men om vi börjar använda kulturen som verktyg för sånt som är gott, öppnar vi också för dem som vill använda den i andra syften.

Kulturen bidrar självklart till många av de mål vi vill nå med politiken, men kulturpolitiken får aldrig vara instrumentell. Kulturen ger människor verktyg att tänka själva, och det är själva grunden för liberalismen. Medan andra strävar efter att den enskilda människan ska stanna med sin grupp välkomnar liberaler att individen överraskar och utmanar gruppen.

En fri kultur med stor mångfald är sitt eget skydd mot mörka krafter. Man blir inte automatiskt demokrat av bildning. Men bildning ger människor verktyg att värdera information, verktyg att skilja sanning från lögn och trovärdigt från osannolikt.

En av de avgörande kulturpolitiska frågorna de närmaste åren, i Sverige och i övriga världen, är därför hur vi garanterar konstnärlig frihet. En del i detta är att offentlig finansiering ska ske i former som garanterar kulturlivets oberoende. Vi vill hellre se färre stora påsar med stöd som kan användas ganska fritt och långsiktigt än många små öronmärkta korta stöd. För att öka friheten behövs också en ökad mångfald i finansieringen av kultur. Det offentliga stödet ska vara fortsatt ambitiöst, men kulturskapare måste ha fler möjliga finansörer att vända sig till. Om en vänder dem ryggen ska det finnas tio andra att vända sig till. Donationer till och köp av kultur ska vara avdragsgillt, det behövs fler stiftelser för kulturfinansiering och villkoren för privat kultursponsring

bör förbättras. Liberalerna vill se en bred utredning om hur kulturens finansiering kan breddas.

Fler långa stipendier på fem till tio år bör inrättas för att fler kulturskapare ska få möjlighet att söka och få dessa stipendier. Fördelning av stipendierna ska ske utifrån kvalitetsaspekter. Frilansande kulturskapares sociala trygghet måste stärkas. En utredning bör tillsättas som ser över villkoren för pensioner, intjänandegrunder och möjligheten att ”fondera” inkomster över flera år för att jämna ut inkomster. Samtidigt bör högskolor med konstnärlig inriktning få i uppdrag att se över möjligheterna till kompetensutveckling/vidareutveckling för konstnärer och kulturarbetare. Skatteverket ska ha särskild kompetens för kulturskapare, som kan hjälpa till med rådgivning och information. Liknande arrangemang bör kunna skapas inom Försäkringskassan.

Mångfald

Kulturpolitiken ska syfta till att kulturen får växa, förändras och präglas av många olika åsikter, uttryckssätt och aktörer. Kulturarvet ska både bevaras och brukas ur många olika perspektiv. Kulturlivet ska vara tillgängligt för alla oavsett kön, bakgrund eller funktionalitet, och olika kulturyttringar ska finnas tillgängliga i hela landet. Kulturpolitiken ska slå vakt om såväl bredd som spets. Det ska finnas utrymme för både kulturupplevelser av högsta kvalitet och enskilda människors eget deltagande och skapande i kulturaktiviteter.

En liberal kulturpolitik är en garant för kulturell mångfald och utveckling i hela landet samtidigt som kulturarvet hålls levande. Sverige ska vara öppet, välkomnande och intresserat av omvärlden och söka sig utåt. Detta är särskilt viktigt på kulturens område där de internationella impulserna alltid varit avgörande. Denna öppenhet och mångfald är viktig i sig, men också för vårt välbefinnande. Det vi i dag känner som svenskt kulturarv har skapats i ett intimt samtal och utbyte med omvärlden. Sverige ska öka sitt engagemang i det internationella kultursamarbetet. Attraktiva förutsättningar för etablering och upprätthållande av konstnärliga miljöer på hög internationell nivå ska skapas.

Kvalitet

Kvalitet är nyckelordet i Liberalernas kulturpolitik. Principen om armlängds avstånd ska gälla och säkras, det vill säga att det är kulturskapare och experter som fattar de konstnärliga besluten och inte politiker. Kulturpolitiken ska värna kulturens eget värde gentemot rena nyttoändamål. Målet innebär att kulturell kvalitet, professionalism och skapande frihet blir vägledande för kulturpolitiken utan hänsyn till vad som enbart är kommersiellt gångbart. Liberalerna vill stödja förnyelse inom kulturlivet. Det innebär att den konstnärliga kvaliteten blir avgörande utan att arbetsmarknadsmässiga, regionalpolitiska, sociala eller andra syften överordnas kvalitetsaspekterna.

På flera områden finns i dag koppling mellan kvalitet och bidragsgivning; det gäller till exempel för litteraturstödet. Vi menar att alla statliga bidrag och anslag till institutioner, kulturskapare, fria grupper etc. ska vara utformade på ett sätt som bidrar till långsiktig kvalitetsutveckling. Särskilda utvärderingsgrupper – med armlängds avstånd till politiken – bör tillsättas på respektive område för att utvärdera kvalitetsaspekter. Internationellt deltagande i dessa grupper bör eftersträvas.

För att frigöra resurser till nyskapande och hög kvalitet måste verksamheter av dålig kvalitet kunna läggas ner. Det bör ske i betydligt större omfattning än nu. Slentrianmässig anslags- och bidragsgivning är aldrig bra, särskilt inte inom kulturområdet.

Återupprätta bildningen

Det räcker inte med att veta var man kan hitta information, man måste också ha kunskap som gör att man kan orientera sig i en värld av påståenden: bildning, helt enkelt.

Respekten för bildning måste få en renässans. En reformation av skolan är en hörnsten i detta arbete, en aktiv kulturpolitik är en annan. Kunskap är frihet, såväl för den enskilde som slipper lita på auktoriteter som för samhället i stort som kan ta upp kampen mot populism och auktoritära läror.

Skolan är en av samhällets viktigaste kulturbärande institutioner och skall inte bara förmedla kunskap utan också grunderna till bildning. En kreativ miljö där eleverna får skapa själva är en viktig förutsättning för lärande. Genom skolan kan också alla barn och ungdomar nås av professionella kulturutövare och därigenom få se och höra t.ex. teater, film och musik av hög kvalitet. Alla barn och ungdomar bör också under sin skoltid få några skönlitterära böcker som kan följa dem genom livet, liksom årligen ta del av scenupplevelser i form av till exempel konserter och teaterföreställningar. I vår budgetmotion avsätter vi medel så att Skapande skola också omfattar gymnasiet.

När de svenska folkrörelserna växte fram betonade de alla mycket starkt behovet av folkbildning. Det var genom litteratur och studier som individen skulle skaffa sig verktyg att ta ökat ansvar för sig själv och i samhället. Folkbildningen har allt sedan dess genom sin särart spelat en viktig roll för att höja kunskapsnivån i samhället. Genom till exempel studiecirkel och folkhögskolor låter folkbildningen människor vara medskapare i stället för passiva konsument av kultur och bildning. Genom att vara fri och frivillig når och lyfter den människor som kanske inte kommit till sin rätt i det formella utbildningssystemet. Denna del i det så viktiga bildningsuppdraget gäller inte minst personer som är särskilt utsatta, exempelvis personer med intellektuella eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Studieförbunden utgör ett viktigt nav i kulturens infrastruktur. Genom studieförbundens rikstäckande nätverk skapas diskussioner, debatter, föreläsningar, studiecirkel och utställningar över hela landet. Den lokala närvaron gör studieförbunden unika i sina möjligheter att arrangera kulturaktiviteter även på mycket små orter.

Stödet till folkbildningen ska präglas av långsiktighet. Trenden att det generella stödet minskar till förmån för olika korta projekt (som var för sig kan vara nog så lovvärda) där det offentliga beställer verksamhet behöver vändas.

Värna det fria ordet

Det fria ordet är navet i en liberal kulturpolitik. Litteraturen är en unik källa till kunskap, förståelse och fördjupning. I denna tid av blixtnabba förändringar erbjuder boken en fristad för eftertanke och stillhet. Läsning och litteratur måste ha hög prioritet i kulturpolitiken. Det handlar i grunden om kultur, bildning, demokrati och jämställdhet. Sverige har av tradition en hög läskunnighet och ett stort intresse för den goda berättelsen, men det finns stora klyftor i läsvanorna. Klyftorna får effekt på skolresultat,

samhällsdeltagande och därmed den enskildes egenmakt. Läsning och läsförståelse bör därför särskilt prioriteras.

Tillgången till bibliotek är en grundläggande service i ett liberalt samhälle. I kommuner och kommundelar fungerar de som lokala kulturcentrum. Där ges vi alla, på lika villkor, möjlighet till bildning och förströelse. Det kan vara en massiv frigörande upplevelse att på biblioteket utforska alla olika vägar in i mänsklighetens samlade vetande, att upptäcka andra människors erfarenheter och världsbilder.

Bra bibliotek är allra viktigast för unga personer som inte växer upp med böcker omkring sig, som inte får läsvanorna med sig hemifrån och som kanske överhuvudtaget inte har ett lugnt ställe för att plugga eller fly bort i fiktionens världar.

För att biblioteken ska kunna fylla dessa uppgifter måste de vara trygga. På senare tid har det blivit allt vanligare att det förekommer stök och betydligt allvarigare händelser som hot, trakasserier och ibland våld, mot andra besökare och mot bibliotekspersonal. De som drabbas hårdast av otrygghet på biblioteken är – precis som i en otrygg skola utan arbetsro – de som behöver biblioteken bäst.

Personer som stör ordningen, hotar och trakasserar hör inte hemma på våra bibliotek. Bibliotekslagen säger i dag att biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla. För att bibliotekslagens syfte ska vara verklighet, för alla, behöver den kompletteras med en reglering om trygga bibliotek och möjligheter att utfärda tillträdesförbud.

Granskande journalistik är en förutsättning för en levande demokrati. Men journalistiken är idag hårt ansatt. Enligt en undersökning vid Göteborgs universitet har nästan sex av tio av landets journalister varit utsatta för trakasserier, hot eller våld i samband med sitt yrkesutövande. Hoten fyller sitt syfte – många hotade journalister uppger att deras arbete påverkats, att de har valt bort att bevaka känsliga ämnen, personer och frågor. I försvaret av tryck- och yttrandefriheten ingår även ett ansvar för att förebygga och förhindra hot, trakasserier och våld, som både enskilda och grupper riktar mot journalister och andra mediemedarbetare. En utredning bör tillsättas för att se över straffet för hot och våld mot journalister i samband med tjänsteutövning.

Värna kulturarvet

Vårt kulturarv är ett resultat av internationella och inhemska impulser, gamla traditioner och nya uttryckssätt, en önskan att bevara och sökandet efter det nya. Ur detta har det vi i dag kallar svensk kultur vuxit fram. Genom erfarenheter, kunskaper, kontakter människor emellan och historiska händelser förändras vår kultur över tiden.

Att vårda kulturarvet innebär att bevara kunskap, idéer, föremål och miljöer som speglar äldre tiders livs- och samhällsformer. Kulturarvet ger perspektiv på vår samtid, nya idéer om hur vi kan forma vår framtid samt styrka att kunna möta det nya och främmande.

Det kulturarv som finns i Sverige är en del av mänsklighetens gemensamma kulturarv och ska hållas tillgängligt för kommande generationer. Museernas roll som bildningsinstitutioner och deras forskningsanknytning ska stärkas.

Museernas uppgift är att förvärva, bevara och främja sina samlingar till skydd för kulturarvet och inte låta sig styras av tillfälliga trender. I alternativa faktas tidevarv blir museernas roll därför viktigare än någonsin. Som folkbildare ska de sprida kunskap. Uppgiften är att informera – inte uppfostra. Den normkritik som bara ersätter gamla normer med nya är illavarslande och kontraproduktiv. Goda lösningar på vår tids stora samhällsutmaningar kommer när människor tänker fritt, inte när de tänker rätt.

Det räcker inte att i ord försäkra att politiken ska ha armlängds avstånd till museerna. Politiker måste visa också i handling att deras armar inte är alltför korta.

Liberalerna har varit kritiska till den gångna mandatperiodens sammanslagningar av olika museer. Ambitionerna att nå stordriftsfördelar genom att slå samman olika museer kan slå väldigt fel. I stället för ett museum med ekonomiska problem och några som går ganska bra kan man få en stor museiorganisation på svältkur. Detsamma gäller också hur väl museerna lyckas med sitt kunskapsuppdrag.

I vår mening stärks förutsättningarna att bygga upp, förvalta och sprida kunskap om Sveriges historia av att det finns en mångfald av museer som ger olika, kanske överlappande och till och med motstridiga, bilder. Någon myndighet kan gärna ha ett samordningsansvar och ett ansvar för att identifiera områden som är otillräckligt belysta, men mångfalden av perspektiv måste värnas. Regeringen bör värna de olika museernas särart. Ambitionen att belysa nya områden får inte genomföras genom att man försummar de områden där man redan byggt upp samlingar och kunskap.

Det essentiella i museernas verksamhet är innehållet, inte lokalerna. Med ny teknik och digital närvaro kan man också arbeta effektivare och nå fler. Men tillräckliga fysiska lokaler är fortfarande en förutsättning – och ibland är som sagt lokalerna i sig ett kulturarv. Museerna är dessutom inte bara sina utställningar och publika lokaler. Bakom den publika verksamheten – oavsett om den sker fysiskt eller digitalt – finns samlingarna. Museets uppgift är att samla, sammanställa och presentera. Om samlingarna nedprioriteras undergrävs basen för hela verksamheten.

Sverige och kulturarven i världen

Den som förlorar sin historia förlorar också sig själv. Förstörelse av kulturarv är en självklar del av varje totalitär ideologi, och inget folk mord är fullbordat utan kulturell rensning. Vi är för unga för att minnas 1945 och de fruktansvärda åren som kom före. Men på det judiska museet i Warszawa finns bilder på hundratals vackra synagogor. De var samlingsplatser för hela samhällen, som vi aldrig får se igen. Nazisterna ville utplåna alla spår av judendomen ur det europeiska samhället. Synagogornas placering i Warszawa, Wien och Berlin visade på den dialog mellan kulturer som utmärker sofistikerade civilisationer.

Idag förknippas förstörelse av kulturarvet i stor utsträckning med terrororganisationen Daesh. De har under sin framfart hackat, sprängt och skjutit sönder kulturarvet. 2000-åriga tempel, begravningsplatser och torn i ökenstaden Palmyra har skövlats. En stor del av samlingarna hamnade på svarta marknaden. Det är sedan länge känt för Interpol att vår tids terrordåd till stor del bekostas av illegal antikvitetshandel.

Enligt 1954 års Haagkonvention, som Sverige har undertecknat, är förstörelse av ett folks kulturarv att anse som ett brott mot hela mänskligheten. Regeringen måste arbeta för att ställa de skyldiga till svars. Sverige bör också öka stödet till enskilda arkeologer, konstnärer, författare och andra konstutövare och kulturarbetare i regionen.

Kultur för fler

Kulturpolitiken ska syfta till att fler får ta del av kvalitetskultur. De institutioner som erhåller statlig finansiering bör ha till uppdrag att söka ny publik. Uppdraget bör handla om att bryta såväl sociala som regionala skillnader i kulturkonsumtion. De nationella institutionerna bör sträva efter att nå publik i hela landet, bland annat genom turnéer,

digitala sändningar och samarbete med folkbildningens aktörer. I vår budgetmotion föreslår vi att det införs en bonus i de statliga stöden till kulturen, som går till de kulturaktörer som breddar sin publik. Kriterierna för bonusen bör utarbetas i nära dialog med kulturlivet.

De närmaste åren ska såväl Kungliga Operan som Dramaten sannolikt genomgå stora renoveringar. I samband med dessa bör ett särskilt uppsökande uppdrag ges. Vid sidan av de nationella institutionerna med nationellt uppdrag bör ett särskilt konstnärligt nationellt uppdrag ges, där en viss scen får i uppdrag att vara konstnärligt drivande under en viss period. Det skulle till exempel kunna handla om att ge en regional opera, dansteater, teater eller ett konserthus ett särskilt flerårigt statligt stöd för att utveckla sina konstformer och nå ny publik. Syftet bör vara att långsiktigt bredda sin förankring i hela landet.

Kulturen ska vara tillgänglig för alla människor. Detta kräver en bredd i kulturutbudet som tillfredsställer människors olika behov. Kulturlokaler ska vara tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Uttrycksformer som människor med olika funktionsnedsättningar kan tillgodogöra sig ska stödjas. Teknik i olika former kan utnyttjas mer för att göra kulturutbudet tillgängligt för fler. Arbetet med att digitalisera kulturarvet bör ha hög prioritet.

Liberalerna välkomnar de museer som vill erbjuda fri entré som ett sätt att öka människors tillgång till kulturarvet, men det ska vara upp till respektive museum att avgöra om och hur. Den rödgröna regeringens modell för fri entré från 2016 omfattar därtill bara vissa av de centrala museerna. Vi föreslår i vår budgetmotion ett högre anslag än regeringen till fri entré, som samtidigt ska göras frivilligt och sökbart, dels för samtliga museer och utställningar som tar del av statens stöd till museer och utställningsverksamhet, dels för läns- och regionmuseerna.

Filmpolitiken

Filmavtalet tjänade under många decennier svensk film väl, men samtidigt visade svårigheterna att hitta teknikneutrala stödformer att det behövde ersättas av något annat. Det var dock olyckligt att den förra regeringen ensidigt skrotade avtalet och införde en helstatlig filmpolitik, som innebär dels att filmens resurser minskar, dels att beroendet av staten ökar. Liberalerna vill se en filmpolitik som vårdas, värnas och utvecklas av de parter som är engagerade i att utveckla film. Statens roll bör handla om att skapa goda villkor, inte riktade bidrag. Den statliga filmpolitiken bör därför ersättas av en bred partsöverenskommelse där alltifrån filmskapare till bredbandsbolag finns representerade. De som tjänar pengar på svensk film bör vara med och finansiera mer ny svensk film. Riksdagen begärde i ett tillkännagivande (bet. 2015/16:KrU11) en bred utredning om framtidens filmpolitik, och det var beklagligt att den förra regeringen valde att avfärda den dåvarande riksdagsmajoritetens vilja. Det behövs en utredning för att skapa en väl förankrad filmpolitik.

Utveckla kultursamverkansmodellen

Att skapa utrymme för kvalitetskultur i hela landet är en viktig kulturpolitisk uppgift. Det offentliga stödet till kulturen kommer från både stat, regioner, landsting och kommuner. Alla offentliga aktörer har ansvar för att skapa goda möjligheter för ett rikt

kulturliv med både bredd och djup. I detta har kultursamverkansmodellen en nyckelroll. Här har staten sedan kultursamverkansmodellens införande backat från finansieringsansvaret genom väldigt låga anslagshöjningar. När modellen infördes tillfördes inga extra statliga medel, och den del som i praktiken fördelas till regionerna har heller inte ökat i samma takt som den regionala finansieringen. Av en rapport från kulturutskottets uppföljnings- och utvärderingsgrupp (2015/16:RFR4) framgår att detta har bidragit till att det varit svårt att få den förnyelse av kulturpolitiken som var ett av syftena med kultursamverkansmodellen. I vår budgetmotion föreslår vi därför en höjning av anslaget till kultursamverkansmodellen. Samtidigt har statens grepp om de regionala kulturplanerna som styr medelstillelningen hårdnat betydligt. Kulturpolitiken bör i princip vara generell. Selektiva urvalsprinciper måste tillämpas restriktivt. Det nationella stödet bör fördelas med större förtroende för de lokala och regionala kompetenserna. Det statliga kulturstödet måste också präglas av långsiktighet. En liberal uppgift i alla kommuner är att ta ansvar för att medborgarna får en god tillgång till ett rikt kulturliv.

Christer Nylander (L)

Tina Acketoft (L)

Lina Nordquist (L)

Allan Widman (L)

Emma Carlsson Löfdahl (L)

Mats Persson (L)